

Verksamhetsrapport efter kvalitetsgranskning av arbetslivsanknytning på yrkesprogram

på restaurang- och livsmedelsprogrammet med
inriktning kök och servering vid
Alströmergymnasiet i Alingsås kommun

Innehåll

Bakgrund och frågeställningar

Resultat

Fakta om granskningen

Bakgrundsuppgifter om restaurang- och livsmedelsprogrammet vid Alströmergymnasiet

Metod och material

Bakgrund och frågeställningar

Skolverket, Skolinspektionen och andra som granskat gymnasieskolans yrkesprogram har identifierat en rad olika problem och utmaningar när det gäller att få till en fungerande samverkan mellan skolan och arbetslivet.

Bristande samverkan riskerar att leda till att eleverna får en utbildning där arbetslivsanknytningen inte håller en tillräckligt hög kvalitet för att ge eleverna bästa möjliga utgångsläge för anställning eller eget företagande inom det yrke de utbildar sig till. Eller utifrån arbetslivets perspektiv, att elevernas utbildning inte räcker till för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden, som anställd eller genom eget företagande.

Svårigheter att rekrytera elever till gymnasiala yrkesutbildningar och i förlängningen bristande tillgång på välutbildad arbetskraft är ett stort problem i många branscher. Därför borde det finnas ett gemensamt intresse hos arbetslivet och gymnasieskolans yrkesprogram att samverka för att skapa attraktiva yrkesutbildningar av hög kvalitet.

Granskningen fokuserar på två förutsättningar som identifierats som särskilt centrala för en god samverkan och arbetslivsanknytning; det arbetsplatsförlagda lärandet (apl) och det lokala programrådet. Dessutom granskas hur valet av programfördjupningskurser går till. Dessa kurser ska ge elevernas utbildning djup och kvalitet som en bra grund för etablering på arbetsmarknaden.

Det övergripande syftet med granskningen är att identifiera utvecklings-områden och goda exempel inom området arbetslivsanknytning på yrkes-program och på så sätt bidra till en högre kvalitet i elevernas utbildning så att de blir anställningsbara eller kan etablera sig i programmets yrkesområden genom eget företagande.

Granskningens tre huvudfrågor är:

1. Har yrkesprogrammet en organiserad samverkan med det lokala arbetslivet?
2. Får eleverna läsa kurser inom programfördjupningen som är utvecklade i samråd med det lokala arbetslivet och med hänsyn till utbildningens mål?

3. Är innehållet i elevernas apl sammansatt i samråd med det lokala arbetslivet och på ett sätt som bäst gynnar elevens utveckling mot ett relevant yrkeskunnande?

Resultat

I följande avsnitt redovisas granskningens resultat för restaurang- och livsmedelsprogrammet vid Alströmergymnasiet 1 i Alingsås kommun.

1. Har yrkesprogrammet en organiserad samverkan med det lokala arbetslivet?

Med organiserad samverkan avses i denna granskning att det finns ett aktivt och regelbundet forum för samverkan mellan skolan och det lokala arbetslivet i form av ett programråd eller jämförbart forum. På programrådets möten kan exempelvis frågor om utbildningens kvalitet och aktualitet, utvecklingen och uppföljningen av elevernas yrkeskunnande och frågor kring det arbetsplatsförlagda lärandet diskuteras. Representanter för det lokala arbetslivet, lärare och elever behöver vara representerade på programrådet. Här granskas även om skolan har annan organiserad samverkan med arbetslivet i syfte att stärka utbildningens kvalitet. Utveckling av samverkan mellan skolan och det lokala arbetslivet bör också vara en del av skolans systematiska kvalitetsarbete.

I gymnasieförordningen (2010:2039) 1 kap. 8§ anges att det ska finnas lokala programråd för yrkesprogrammen i gymnasieskolan för samverkan mellan skola och arbetsliv.

Fungerande programråd

Vid restaurang- och livsmedelsprogrammet (RL) på Alströmergymnasiet finns ett programråd som har möten en gång per termin. Programrådet består av rektor, programmets yrkeslärare, två elevrepresentanter från varje årskurs, en kommunpolitiker samt representanter för branschen. Hur många bransch-representanter som deltar varierar, men oftast kommer tre till fyra personer vid varje möte. Programrådet är gemensamt med gymnasiesärskolans hotell-, restaurang- och bageriprogram, varför även representanter därifrån deltar vid mötena.

Sammanställande till programrådsmötena är programansvarig lärare och det är också hon som fungerar som ordförande. Inför varje möte skickas en inbjudan ut, där syftet med programrådet beskrivs kort och en dagordning bifogas. Vid mötet förs protokoll som sedan publiceras på skolans webbplats.

De lärare som Skolinspektionen intervjuat berättar att inbjudan skickas till cirka 20 personer i branschen. En av dem brukar delta varje gång, de andra är olika från gång till annan. Kontinuiteten påverkas negativt av att olika personer deltar varje gång och det blir svårt att fortsätta, följa upp eller återknyta till diskussioner som förts på tidigare programråd. Svårigheterna att få företrädare för branschen att delta vid programrådets möten lyfts fram som problematiskt även i övriga intervjuer.

Av dagordning, protokoll samt intervjuer framgår att frågor som rör programmens utveckling och kvalitet avseende arbetslivsanknytning diskuteras på programrådets möten. Exempel på frågor som tagits upp är apl-periodernas placering över läsår och årskurser, handledarnas bemötande och pedagogiska förhållningssätt till eleverna samt förslag om att personer från branschen ska besöka skolan och visa matlagning i köket.

Samtliga elever som Skolinspektionen intervjuat känner till att programrådet finns och några av dem har även deltagit som elevrepresentanter. De som inte själva är eller har varit med i programrådet uppger att de vet vem de ska vända sig till och hur de ska gå till väga om de har någon fråga de vill ska tas upp på programrådet. Det som diskuteras vid programrådets möten återförs till eleverna, uppger de. Elevernas möjligheter till påverkan lyfts fram av lärarna och de berättar att det finns en struktur med klassråd, programmöten och programråd som de informerar eleverna om direkt i årskurs ett. Den här strukturen ger eleverna möjlighet till delaktighet och inflytande över sin utbildning och deras synpunkter tas till vara.

Rector framför vid intervjun flera idéer om hur programrådet ska kunna utvecklas, bland annat utifrån sådant som tagits upp på den apl-utveckling i samverkan med Skolverket som nyligen påbörjats på skolan.

Fler samverkansformer förekommer

När det gäller andra former av samverkan mellan skola och arbetsliv framkommer exempel på kvalitetshöjande inslag i såväl intervjuer som i insänd dokumentation. Eleverna får exempelvis göra studiebesök och yrkesverksamma personer besöker skolan. En lärare och två elever har också deltagit i arbetet med Nobelmiddagen. Lärarna berättar vid intervjun att en studieresa till Italien genomförs i årskurs 3, som bland annat innefattar besök på en vingård. Ytterligare en form av samverkan sker i samband med gymnasiearbetet i årskurs 3 då företrädare för det lokala arbetslivet bjuds in för att lämna omdöme på elevernas arbeten.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det finns ett fungerande forum för samverkan mellan skola och arbetsliv i form av ett programråd där frågor som rör utbildningens kvalitet och utveckling diskuteras. Strukturer och rutiner finns, men kontinuiteten bland programrådets deltagare från arbetslivet skulle kunna öka. Det finns också strukturer för att ta tillvara elevernas synpunkter och ge dem inflytande över utbildningen. Vidare bedömer Skolinspektionen att det även finns andra former av samverkan med arbetslivet som bidrar till att höja utbildningens kvalitet.

2. Får eleverna läsa kurser inom programfördjupningen som är utvecklade i samråd med det lokala arbetslivet och med hänsyn till utbildningens mål?

Programfördjupningen syftar till att ge yrkesutbildningen djup och kvalitet för att stärka elevernas yrkeskompetens och därmed ge dem goda förutsättningar för framtida arbete. Vilka kurser som ska ingå i programfördjupningen ska beslutas lokalt, inom de ramar som Skolverket

föreskrivit. Inför beslut om kurser, och för frågor gällande innehållet i de kurser som väljs ut, är det viktigt med samråd med det lokala arbetslivet. I detta samråd bör även elevernas synpunkter beaktas. Valet av programfördjupnings- kurser behöver följas upp och i förekommande fall förändras så att det möter elevernas och arbetslivets behov.

I gymnasieförordningen (2010:2039) 4 kap. 6§ anges att huvudmannen ska besluta om vilka kurser som ska erbjudas som programfördjupning, utifrån de föreskrifter som Skolverket meddelat.

På Alströmergymnasiet erbjuds inriktningen kök och servering på RL. Inom inriktningen kan eleverna välja två fördjupningar – kök eller servering. Samtliga elever i nuvarande årskurs 3 läser fördjupning inom kök. De program-fördjupningskurser som ingår i yrkesutgången servering följer Skolverkets föreslagna kurspaket med tillägg av kurserna Specialkoster och Engelska 6. När det gäller yrkesutgången kock innehåller program-fördjupningen utöver kurser i matlagningskunskap även kurser inom dryckeskunskap, Service och bemötande 2, Specialkoster samt Engelska 6.

Av lärarintervjun framgår att programfördjupningskurserna valdes i samband med gymnasiereformen 2011 och grundar sig på en avvägning av vad lärarna bedömde att eleverna behöver ha med sig för kunskaper i yrkeslivet, den kompetens som fanns att tillgå på skolan samt skolans lokalmässiga förutsättningar. En kurs har bytts ut sedan dess och ersatts med Specialkoster eftersom det bedömdes som mer relevant för elevernas yrkeskunnande, berättar lärarna. Beslutet föregicks inte av något samråd med branschen eller eleverna.

När det gäller kursen Service och bemötande 2 uppger lärarna att de valt att låta alla elever på RL läsa den, oavsett yrkesutgång, eftersom de menar att det är viktigt att lära sig bemöta andra på ett bra sätt, och att även kockar behöver möta gäster i sin yrkesutövning. Även de representanter för arbetslivet som Skolinspektionen intervjuat lyfter fram kombinationen av kunskaper inom service och matlagning som betydelsefull inom utbildningen.

Varken de elever eller personer verksamma inom branschen som Skolinspektionen intervjuat känner till att huvudmannen och skolan har möjlighet att välja kurser inom programfördjupningen eller att de själva skulle kunna ha möjlighet att påverka det valet. Lärarna uppger att det inte sker någon systematisk uppföljning av kursernas lämplighet men de har heller inte fått några signaler om att revidering av nuvarande kurser skulle behövas.

När det gäller innehållet i programfördjupningskurserna uppger de elever som Skolinspektionen intervjuat att de har stora möjligheter att påverka den skol-förlagda delen. När eleverna kommer med förslag på råvaror de vill lära sig mer om, moment eller tekniker de vill utveckla sina färdigheter inom eller rätter de vill lära sig laga så tillgodoser lärarna önskemålen i så hög grad som möjligt, berättar eleverna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att de kurser som erbjuds inom programfördjupningen stämmer väl överens med de önskemål det lokala arbetslivet uttrycker, vilket gynnar elevernas förutsättningar för arbete inom yrket efter avslutad utbildning. Även om nuvarande val av programfördjupning fungerar väl behöver skolan tillsammans med branschen regelbundet följa upp detta val. För att eleverna ska få bästa möjliga förutsättningar för etablering på arbetsmarknaden behöver skolan samråda med branschen så att valet av fördjupningskurser fortsatt är relevant. Även innehållet i de valda kurserna behöver diskuteras med företrädare för branschen.

Vidare bedömer Skolinspektionen att eleverna har goda möjligheter att påverka innehållet i programfördjupningskurserna.

3. Är innehållet i elevernas apl sammansatt i samråd med det lokala arbetslivet och på ett sätt som bäst gynnar elevens utveckling mot ett relevant yrkeskunnande?

För att säkerställa att den arbetsplatsförlagda delen av elevernas utbildning (apl) är av högsta möjliga kvalitet behöver skolan samråda med det lokala arbetslivet angående val av lämpliga apl-platser och vilka delar av elevernas utbildning som arbetsplatserna kan ta ansvar för. Detta förutsätter att handledare och deltagare i programråd har tillräcklig kunskap om programmets struktur och kurser. Arbetslivet kan också på olika sätt bidra till att lärare och elever får tillgång till det senaste inom branschen.

Vidare behöver skolan ha system för att anpassa apl till enskilda elevers behov och att på ett systematiskt sätt följa upp varje elevs lärande på arbetsplatsen. I allt detta är handledarnas kompetens av avgörande betydelse, varför olika former av handledarutbildning är av stor vikt.

Av läroplan för gymnasieskolan (21011:144) 2.4 framgår att gymnasieskolan ska sam-verka med bland annat arbetslivet för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

God tillgång på bra apl-platser

Det finns god tillgång på apl-platser på RL vid Alströmergymnasiet. Lärarna har ett väl inarbetat kontaktnät lokalt i Alingsås och det finns även möjlighet att genomföra apl i närliggande kommuner och på andra orter. Det finns också variation och bredd i utbudet av apl-platser.

För att säkerställa apl-platsernas kvalitet kontakter lärarna alltid apl-platsen och handledarna innan en plats godkänns. Det förekommer att platser inte blir godkända och att samarbete med arbetsplatser avbryts för att de inte längre bedöms lämpliga. Lärare, elever och rektor ger i intervjuerna exempel på apl-platser som inte godkänts då de bedömts ha för smal inriktning för att motsvara innehållet i den aktuella kursen. Lärarna ger också exempel på att bemötandet av elever lett till att platser inte bedömts som lämpliga för fortsatt samarbete. De elever Skolinspektionen intervjuat tycker att lärarna har bra koll på apl-platserna och de upplever att de kan höra av sig till lärarna om något inte fungerar. Tillgången på apl-platser och den kontroll som skolan

genomför ger samman-taget goda förutsättningar för att eleverna får en apl av hög kvalitet.

Tydlig information till handledarna inför apl

Inför varje apl-period får handledarna information om Skolverkets handledar-utbildning, ett informationsbrev som också innehåller uppgifter om vad som förväntas av dem i handledarrollen, information om det centrala innehållet i den kurs eleven läser, samt ett formulär för redovisning av närvaro, utvärdering och redogörelse av vilka moment eleven gått igenom. Genom den information som ges i förväg får handledarna möjlighet att vara väl förberedda och insatta i förutsättningarna när eleverna kommer till sina apl-platser.

Systematisk uppföljning av lärandet, både under och efter apl

Under apl-perioden gör ansvarig lärare ett besök på varje apl-plats och ett treparts-samtal genomförs. Samtalet handlar om hur det går för eleven, hur apl-platsen fungerar, vilka arbetsuppgifter eleven utför, och vid behov sker uppföljning av sådant som diskuterats tidigare, uppger lärare, elever och handledare. Även när eleverna genomför apl på en annan ort försöker ansvarig lärare att besöka eleven på plats för att genomföra ett trepartssamtal och om inte det är möjligt sker kontakten mellan skola och handledare via telefon och e-post.

Utöver formuläret från handledaren och trepartssamtalet följs elevernas lärande upp genom att eleverna skriver dagböcker under apl-perioden som sedan lämnas till ansvarig lärare. Samtal enskilt och i grupp där eleverna berättar om sin apl-period genomförs också, berättar lärare och elever i intervjuerna.

Organisatoriska utgångspunkter styr apl-periodernas placering

Eleverna genomför apl under fyra perioder fördelade på årskurs 2 och 3. Under årskurs 1 har de två veckors praktik, så kallade fältstudier, för att få en upp-fattning om hur det är att arbeta både i kök och i servering.

Placeringen av apl-perioderna påverkar innehållet och kvaliteten i den arbetsplats-förlagda delen av utbildningen, uppger lärare, elever och handledare. I årskurs 3 har eleverna sin sista apl-period i januari/februari vilket både elever, lärare och bransch-företrädare lyfter fram som problematiskt. Det är lågsäsong då och eleverna upplever att de får för lite att göra. Handledarna tycker det kan vara svårt att ge eleverna i årskurs 3 tillräckliga utmaningar under lågsäsong och skulle hellre ta emot elever från årskurs 2 då. De behöver mera hjälp än sistaårselever vilket handledarna skulle ha tid att ge dem om de hade apl under lågsäsong istället. Lärarna skulle gärna se att den sista apl-perioden låg senare under terminen, i närmare anslutning till att eleverna avslutar sin utbildning, också för att underlätta för eleverna att knyta kontakter med arbetslivet.

Även rektor känner till problematiken med apl-periodernas placering och frågan har diskuterats på programrådet. Enligt rektorn har apl-periodernas placering organisa-

toriska orsaker och beror på att RL läser gymnasiegemensamma ämnen och kurser inom individuellt val tillsammans med andra program.

Om apl-perioderna placerades enligt de synpunkter som elever, lärare och branschföreträdare framfört skulle kvaliteten på elevernas apl kunna höjas ytterligare.

Lärandet under apl skulle då kunna anpassas bättre efter elevernas kunskapsnivå - både genom att eleverna i årskurs 2 skulle få möjlighet till mer tid med sina handledare och att eleverna i årskurs 3 skulle kunna få större utmaningar.

Möjlighet till individuellt anpassade apl-platser

Inför fördelningen av apl-platser förs diskussioner mellan lärare och elev för att se till att eleven får en plats som bäst passar hans önskemål och behov. Såväl lärare som elever och handledare gav under intervjuerna exempel på individuell anpassning, både vad gäller val av platser och förutsättningar under apl. Tanken är att eleverna ska genomföra apl på olika arbetsplatser varje gång för att få en bredd i sina erfarenheter. Det förekommer att elever är två perioder på samma ställe för att exempelvis få större möjlighet till fördjupning eller för att de behöver en trygg och känd miljö, vilket också är exempel på individuell anpassning av apl.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det finns en väl fungerande organisation kring apl och att eleverna får en utbildning inom det arbetsplatsförlagda lärandet som främjar deras utveckling mot ett relevant yrkeskunnande utifrån individuella förutsättningar och behov. Det finns god tillgång till bra apl-platser och handledarna förses med tydlig information inför apl-perioden. Eleverna får möjlighet till individuellt anpassade apl-platser, både vad gäller matchning och genomförande. Skolan följer systematiskt upp elevernas lärande, såväl under som efter apl.

Vidare bedömer Skolinspektionen att placeringen av apl-perioderna påverkar kvaliteten på elevernas apl och genom att utgå mer från vad som bäst passar elevernas kunskapsnivå och handledarnas tidsmässiga förutsättningar, skulle kvaliteten på apl kunna höjas ytterligare.

Fakta om granskningen

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av arbetslivsanknytning på yrkesprogram under våren 2016. Granskningen av restaurang- och livsmedelsprogrammet vid Alströmergymnasiet sektor 4 i Alingsås kommun ingår i denna granskning.

Alströmergymnasiet sektor 4 besöktes 10-11 februari 2016 och en telefonintervju genomfördes 18 februari. Ansvariga inspektörer har undervisningsråd Malin Lundquist och utredare Sarah Vinterlycka varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av arbetslivsanknytning på yrkesprogram genomförs i ytterligare sju kommunala skolor och sju skolor med fristående huvudman. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport som är planerad till juni 2016. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Alströmergymnasiet

Alströmergymnasiet är en kommunal gymnasieskola i Alingsås kommun som erbjuder 12 utbildningsprogram, introduktionsprogram samt gymnasiesärskola. Skolan är indelad i fyra sektorer med en rektor som leder vardera enheten.

På restaurang- och livsmedelsprogrammet erbjuds inriktningen kök och servering. Läsåret 2015/2016 läser totalt 21 elever programmet, varav nio elever går i årskurs 3. Samtliga elever i årskurs 3 läser fördjupningen kök.

Metod och material

Granskningen av arbetslivsanknytning på yrkesprogram genomförs på 15 gymnasieskolor, åtta kommunala skolor och sju skolor med enskild huvudman. På varje skola granskas antingen hantverksprogrammet eller restaurang- och livsmedelsprogrammet. I de fall utbildningen erbjuder flera inriktningar granskas den största inriktningen, utifrån antalet elever.

Granskningen genomförs till största delen genom intervjuer. Både elever, yrkeslärare och ansvarig rektor på det utvalda programmet intervjuas om utbildningens programfördjupning och om organisationen, innehållet och uppföljningen av det arbetsplatsförlagda lärandet. Även elevernas apl-handledare och arbetslivets representanter i det lokala programrådet intervjuas om detta. Dessutom utgör skolans dokumentation av samverkan med arbetslivet en grund för granskningen.